

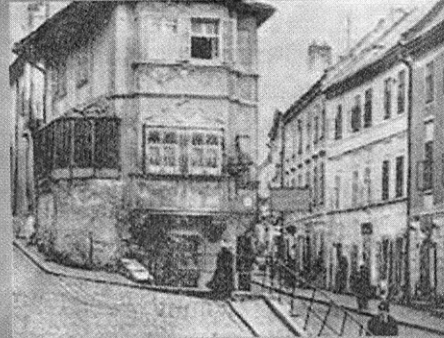
שבת קדש

בס"ד, יתד נאמן. פ' ויגש ה' בטבת תשס"ח גליון 31

ישיבת פיורדא



ישיבת פרשבורג



"ואת יהודה שלח גושנה"

"ואת יהודה שלח גושנה"

סיוור בישיבת "פיורדא"

נירנברג" הידועים לשמצה, אלא הרבה קודם לכן. פעמים רבות גורשו מהעיר יהודה, אך כעבור תקופה הם שבו אליה שכן בסופו של דבר נזקקו הגויים לכסף היהודי. על הגויים נאסר להלוות בריבית, ומכיוון שליהודים הדבר היה מותר הם הרוויחו רבות מעסק זה.

שאלה: האם זה מתועד כמה אחוזי ריבית נהגו אז?

בהחלט. מדובר בחמישים אחוז לשנה!!! רבי שלום מווינר-נוישטט רבו הגדול של מהר"ל אמר לתלמידיו (מובא בספר לקט יושר): "מה שהתורה מקרימת באשכנו יותר מבשאר ארצות, אתי מכוח שלוקחים ריבית מן הגויים ואינם צריכים לעשות מלאכה, ומכוח זה יש להם פנאי ללמוד תורה - ומי שאינו לומד מסייע ללומדי תורה מן הרווח". היהודים גורשו מכל הגילדות - איגודי בעלי המקצוע - השונות, מה שנתר להם זה רק לעסוק בהלוואות בריבית. האנטישמים ניצלו זאת והציגו את היהודי כיהיר ועושק, ומה גם שהוא כופר... בעקבות זאת הצליחו האנטישמים לגרש את היהודים מנירנברג באופן סופי ומוחלט בשנת ה"א רנ"ט.

רוב המגורשים פנו לכפרי הסביבה. חלקם התיישבו בפיורדא, על אפס וחמתם של אנטישמי נירנברג. הגויים הפיורדאים רצו את היהודים שכן הם שימשו עבורם כמחלבת מיסים וכסף נהדרת. בפיורדא נוצרה קהילה שזיהתה עצמה כממשיכה ישירה של קהילת נירנברג. והישיבה שקמה במקום היא בעצם המשך של ישיבת נירנברג.

מתי נוסדה הישיבה בפיורדא?

אין לנו על כך תיעוד מדויק. ראש הישיבה הראשון אשר ידוע לנו שהרכיב תורה בפיורדא, הינו הגאון רבי אהרן שמואל קרמניץ פולדא זצ"ל, מח"ס 'עשמת אדם'. "שיעור פתיחה" הראשון שהוא מסר היה בפתחת זמן חורף שס"ז, לפני 401 שנה.

ראש הישיבה היה מוסר גם שיחות מוסר?

אחד ממרכזי התורה החשובים בהיסטוריה של יהדות אירופה היה קיים בקהילת פיורדא שבדרום גרמניה. זכרה של הישיבה הפיורדאית, כמו ישיבות קדושות אחרות, שקע בתהום הנשייה. כמעט אין יהודי בזמננו שיודע על קיומה בעבר. לאחרונה זכתה ישיבת פיורדא לתיעוד מקיף במסגרת ספר רב מימדים שעומד להופיע בס"ד על ידי 'מכון מורשת אשכנז', ביזמתו של נדיב לב בניו יורק, הר"ר צבי הלוי באמבערגער יצ"ו, שביקש לנאול את זכרה של הישיבה הימנה צמח זקנו הגדול 'הרב מווירצבורג' הג"ר יצחק דוב הלוי באמבערגער זצ"ל. את הפרטים על ישיבה מופלאה ונשכחת זו למדנו בשיחה עם ראש המכון, הרה"ג ר' בנימין שלמה המבורגר שליט"א, שלקחנו ל"סיוור" בנבכי ההיסטוריה, סיוור שמאפשר לנו הצצה נדירה לעולם חייהם של "ישיבה בחורים" מלפני 400 שנה. היכן הם אכלו? האם נמסרו בישיבה "שיחות מוסר"? היכן היה ממוקם "היכל הישיבה"? מה היה מספר התלמידים? האם הם הכירו את המושגים הבאים: 'קיבוץ'; 'אוצר הספרים'; 'ת"ת'; ו'בין הזמנים'. ההצצה לחלון ישיבת פיורדא מהווה הצצה לחלונות 'ישיבות אשכנז' בכלל, אשר העמידו אלפי ורבבות תלמידים.

הרב רפאל ברלזון

לפני שנכנס ל"סיוור", מעט רקע על הקמת הישיבה בפיורדא: הישיבות הראשונות באירופה הוקמו בקרב קהילות שו"מ. כהמשך ישיר לישיבות אלו נפתחו ישיבות גם בדרום גרמניה, כ'בווריה'. נירנברג הייתה אחת הערים בה התקיימה ישיבה, ושם בעצם נוסדה "ישיבת פיורדא". נירנברג העיר ופיורדא הכפר היו סמוכות, שעת הליכה הפרידה ביניהן.

בראש הישיבה בנירנברג עמדו כמה מרבתינו הראשונים, ביניהם מהר"ם רוטנבורג, מהר"י וייל, וכן הגאון רבי יעקב מרגלית בעל 'סדר הגט' ו'סדר חליצה' - רבן של ראשי הישיבות בפולין. מישיבה זו צמח גם הגאון רבי יעקב פולק זצ"ל, בעל החילוקים המפורסם, שממנו יצאה תורה לפולין כולה.

האנטישמיות בנירנברג לא התלה בתקופה הנאצית עם חקיקת "חוקי



מימין ציור משנת תצ"ד: ראש הישיבה אומר שיעור. משמאל: הריסות בית הכנסת והישיבה בחורבן תרצ"ט

להפריש ממנה מעשר כספים. ברצותו לקיים מצווה זו, שהקפידו עליה ביותר בכל רחבי אשכנז, הציע לחברו הטוב ביותר שהיה במצב כלכלי לא טוב, שיחליפו את המעשר שלהם זה בזה. כך קיימו שניהם את המצווה, בלא לקפח את פרנסתם המוגבלת. מה היה מספר התלמידים בישיבה בתקופת השיא?

מדובר במספר מדהים. כולליון, במיר כסלובודקה למדו בשנות השיא עד 400 תלמידים, ובטלז הגיעה בתקופה מסוימת אף ל-500. כעת הבה נחזור מאתיים שנה לאחור, כאשר מצבם הדמוגרפי של יהודי אירופה ירוד מאוד ומספרם מועט, - שכן פריחת המיליונים הגיעה רק בהמשך מבחינה הסטטוטית לא היו אמורים ללמוד בפירודא יותר מאשר מאתיים עד מאתיים וחמישים תלמידים, אך למדו שם בשיאה 600 תלמידים! ולא מדובר בישיבה הכי מפורסמת באשכנז, שכן ישיבות פרנקפורט, פראג והמבורג היו יותר מפורסמות ויותר גדולות. מספר זה של תלמידים למדו בה בתקופת כהונתו של הגאון רבי יוסף שטיינהארט זצ"ל, בעל ה"זכרון יוסף".

מלבד ראש הישיבה היו רמי"ם נוספים בישיבה?

המבנה של הישיבות בתקופה המדוברת לא היה ממוסד. מדובר בדרך כלל בתלמיד חכם בעל שיעור קומה אויר שריכו סביבו תלמידים, ולפעמים אף מאות תלמידים. אם נרצה לקרוב מעט מציאות זו לימינו, נתבונן

למשך ארבעה זמנים, עם ארוחות חניס. כ" 12 תלמידים נוספים, בעיקר תלמידים מצטיינים, התחייבה הקהילה לתמוך במשך ששה זמנים. הטבות אלה ניהגו רק לבחורים מעל גיל כר מצווה ושאינם נשואים. לכך נוספו גם הצאות ריפוי ואשפוז על חשבון הקהילה, ומתן מלגות למוכחים שבתלמידים. מתוך כבוד לתלמידים, חויב כל בעל שמחה בקהילה להזמין בין קרואיו גם מספר מוגבל של בני הישיבה.

רוח ההקרבה של יהודי פיורדא הייתה מיוחדת במינה. הם נשאו על צווארם את עולה של הישיבה במימדים חסרי פרופורציה, מעל ומעבר להתחייבות הרשמית. לעתים עלה מספר התלמידים בישיבה, על מספר המשפחות בקהילה כולה, משפחות שכרובן הגדול היו מעוטות יכולת אך פתחו פתחיהן לרווחה בפני התלמידים הרבים.

למרות זאת, בצוק העיתים ארע שבחורים נתקלו בתנאי מחייה ירודים ביותר. מסופר על הגאון רבי אלעזר דוב זלמן אוטנווסר (התפרסם לימים כאב"ד ור"מ הוכברג), שבעת לימודיו בישיבת פיורדא היה רעב לעיתים קרובות ולא היה ברשותו למוזנו רק לחם יבש.

על הגאון רבי יצחק דוב הלוי באמבערער, מבכירי התלמידים (התפרסם לימים כרבה של ווייצבורג), מסופר שקיבל כמו שאר בחורי הישיבה את התמיכה המצומצמת לצרכי קיומו, ברם קשה היה לו

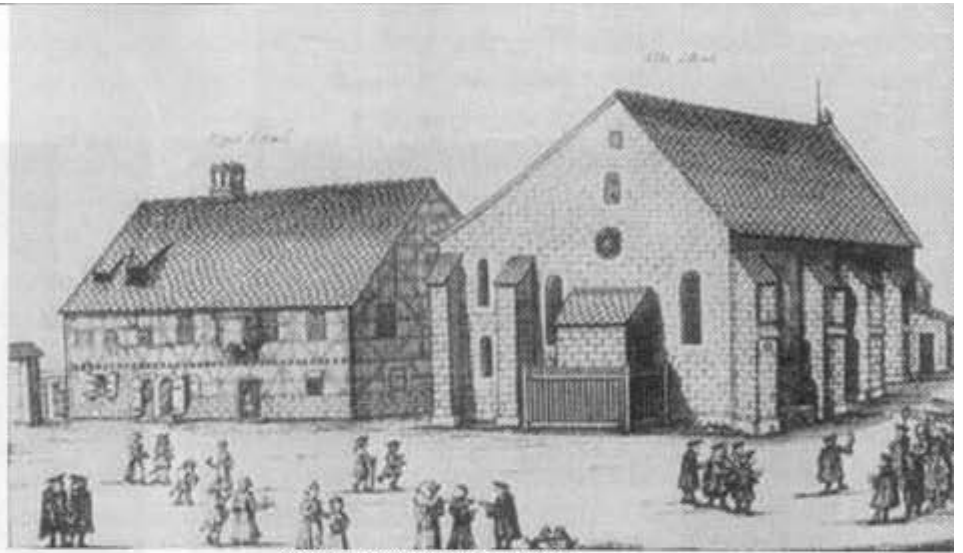
התלמידים היו חלק בלתי נפרד מהקהילה, ודרשות החיזוק והמוסר הכלליות של הרב יועדו גם עבורם. היו תופעות בודדות של ראשי ישיבה שלמדו עם התלמידים מוסר מידי יום, כמו מרנן רבי יונתן אייבשיץ והחת"ס זצ"ל. הישיבה חולקה לשיעורים א', ב', 'קייבון'?

לא רק שהתלמידים לא חולקו לשיעורים, אלא שגם לא הייתה קיימת ישיבה קטנה וישיבה גדולה. בישיבה למדו יחדיו בחורים מגיל 12 ועד גיל עשרים לערך אז היו התלמידים נישאים.

מה אכלו התלמידים? היכן הם יישנו? התשובה אינה חר משמעת, כל אחד היה צריך לדאוג לעצמו. בתקופות קדומות יותר חיו התלמידים בביתו של ראש הישיבה. אך ככול שהישיבות גדלו יותר ראש הישיבה לא יכל לספק את צרכיהם באופן אישי, ואז התפתח יותר ויותר המושג של אכילת ימים ("טעג") אצל בעלי-בתים, וכן לינה בבתיהם.

אופייני לכך הוא רישום סתמי של אחד מתלמידי ישיבת פיורדא בראש פנקס חידושים: "הפינקס הלז שייך להבחור הלומד... כ"ה משה בן לא"א כ"ה איצק ווירמש מפרנקפורט דמיין, לעת עתה בק"ק פיורדא בבית האלוף... כהר"ר הירש אטינווס".

קהילת פיורדא התחייבה למכסת מינימום של אחזקת 78 תלמידים, שכל אחד מהם נשלח לשתי משפחות מארחות,



בתי הכנסת ששימשו את הישיבה

אחד, הלימוד היה מבוסס בעיקר על שקדנות אישית של התלמידים. אנו יכולים לתאר לעצמנו בנקל מה הייתה תגובתו של בעל-הבית, כאשר הבחור שסועד על שולחנו 'טעג' אינו ממלא את שעותיו בלימוד!

בישיבה היה קיים ת"ת?

כיום הת"ת תומך בעיקר בחתנים, אך מוסד הת"ת הוא מוסד ותיק. אנו יודעים שהבחורים היו אוכלים 'טעג' בכתבי אנשי המקום. אך כיצד התאפשר הדבר כאשר המארח הוא עני מרוד? לכאן נכנס מוסד הת"ת אשר היה מאפשר לתלמיד לשלם למארח שלו.

ההשגחה על סידור הולם של בני הישיבה בכתים נמסרה לידי ראש הישיבה הגאון רבי בנימין וואלף המבורגר זצ"ל בצעירותו, כשהחל למסור את השיעורים כממלא מקומו של רבו ה'בגדי כהונה'. בשנת תקס"ב, כבר כיהן הגר"ו המבורגר בתפקיד של 'גבאי דתלמוד תורה'. הוא המשיך בכך גם בהיותו ראש הישיבה ומנהיגה המוכר.

כספי הת"ת הגיעו בחלקם מתרומות ובחלקם מהמיסים שגבתה הקהילה היהודית עבור הרשויות ועבור תפקודה הפנימי. חלק ממיסים אלה הוקדש לאחזקת תלמידי הישיבה. אמנם צרכיהם של מאות בני הישיבה היו גדולים מאלה שהמיסים הללו הכניסו. לכיסוי הגרעון הקיומי השוטף הוקמו בפירודא קרנות כספיים מעיזבונותיהם של נפטרים שהיו מכונים 'דבר טוב' כשהלימוד נזקף לעילוי נשמותיהם, "שהרבה בני אדם מהודים לזכות את נשמתם אחר הפרדם מהאי עלמא, ולהנות תלמידי חכמים עניים שילמדו עבור נשמתם". לצורך כך הדפיסו בפירודא נוסח קבוע "מה שיאמרו הלומדים קודם הלימוד ואחר הלימוד, לידע ולהודיע בעבור מי שהמה לומדים" (מובא ב"ספר מנהגים דקהילתנו יצ"ו..." פירודא, תקכ"ז).

קרנות אלה עמדו בפירודא תחת פיקוח רצוף של הקהילה. חלוקת הכספים שהניבו הקרנות נעשתה בידי 'גבאים ממתים על הספקה לבחורים'. ספרי החשבונות של קהילת פירודא, שרדו את החורבנות ונמצאים היום בארה"ב - בספריית ה- Hebrew Union College בסניסנאטי - הם מצביעים על תשלום שבועי קבוע לתלמידי הישיבה שנזכרו לו. מי הן הדמויות אשר כיהנו בראשות הישיבה?

הראשון שידוע לנו הוא הגאון רבי אהרן שמואל קרניץ פולדא, מח"ס עשמת אדם.

בהתאם לדרכו של ראש הישיבה המכהן באותה תקופה. אך ככלל ניתן לציין שני קווים שאפיינו את דרך הלימוד (א) לא הצטמצמו בלימוד המסכתות הישיבתיות, אלא למדו את רוב מסכתות הש"ס. (ב) הייתה נטייה חזקה לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא. לימוד בדרך זו אפייני לא רק לישיבת פיורדא, אלא לכלל הישיבות באותה תקופה. כל נשכח שראש הישיבה כיהן בדרך כלל גם כרב המקום וכבעל הסמכות ההלכתית. בתקופת 'האחרונים' כיהנו כמעט כל ראשי הישיבות גם כרבני העיר. וכך נוצר התורארה הנה נפרץ ומפורסם: "אב"ד ור"מ", שעד לפני כמאה שנה היה מוצמד להרבה גדולי ישראל.

למדו אז גם בעיון וגם בבקאות?

כן. מלבד זאת היה להם מנהג שהחודשיים הראשונים של כל זמן הוקדשו ללימוד עיוני חריף ומפולפל. תקופה זו נקראה "תוספות זמן". גם בתקופה זו לא הקדישו את כל היום ללימוד באופן הזה, אך חלק ניכר מהיום הוקדש ללימוד באופן זה. בתקופה זו הייתה כוז ריתחא דאורייתא במהלך הלימוד, שהדבר הגיע כמעט לכדי מהלומות! כך זה היה בחודשי חשוון וכסלו בחורף, ובחודשי אייר וסיוון בקיץ. אחר כך נכנסו ל"פירוש זמן" למשך שלושת החודשים הבאים בו המשיכו ללימוד בעיון, אך בפחות פלפול וחרירות.

למדו שם בחברותות?

אין הוכחה לכך שלמדו בחברותות באופן קבוע, הם התתדרו זה בזה בעיקר בשיעור. אם נחפש המחשה בת ימינו לאופן התנהלות השיעור בישיבה, יהיה זה שיעורו הידוע של מרן הגראמ"מ שך זצוק"ל. ראש הישיבה זורק חידוש לחלל, וכולם נכנסים לסערה בלימוד. זה נכון בעיקר לתקופת ה"תוספות זמן".

מה היו הסדרים במשך היום?

לא היו סדרים. לא למדו במרוכז באולם,

באישיותו של מרן הגר"ו מבריסק זצוק"ל אשר נחשב לסמכות-על והעמיד תלמידים רבים אך לא ניהל ישיבה ממוסדת כמקובל כיום. לא היו רמ"ם בישיבות ורק ראש הישיבה היה מוסר שיעור בפני התלמידים. לצד זה למדו בישיבה 'אירות', אשר כמובן יכלו לדבר עימם בלימוד.

היכן הייה ממוקם 'היכל הישיבה'?

לא היה קיים אולם לימודים משותף. הלימודים התקיימו במקומות שונים, בבית הכנסת, בכניין הקהילה או בבית ראש הישיבה. התפילות התקיימו בבית הכנסת של הקהילה. כל תנאי הקיום היו 'נזילים', רק שני דברים מיקדו את כולם: האישיות של ראש הישיבה והרצון ללמוד תורה. היה להם 'אוצר הספרים'?

פיורדא הייתה אחד ממרכזי הדפוס המרכזיים באירופה, ובה הדפיסו גמרות. בתקופה ההיא לא הדפיסו ש"ס שלם, אלא מסכתות בודדות. בית הדפוס המקומי היה מתחשב במסכת הנלמדת בישיבה, והדפיס מסכתות בהתאם. מכיוון שפיורדא הייתה מרכז לדפוס, היה יותר קל להשיג בה ספרים. רבי יהונתן אייבשיץ רצה לכהן כאב"ד וראש ישיבה בפירודא, ולו בגלל הישיבה שקיים בה בית דפוס. למעשה לא ידוע לנו על "אוצר הספרים" שהיה קיים בישיבה. מצאתי רישום בנרמנית של אחד מאויבי הישיבה אשר מסביר את הצלחתה. בין השאר הוא מציין ש"קיימות פה כמה ספריות פרטיות, ובהן ספרים נדירים שאינם מצויים בקהילות רגילות" אשר בעליהן מעמידים אותם לרשות התלמידים.

מה היה דרך הלימוד בישיבה?

מדובר בנושא רחב ויכבד, במסגרת זו ניגע בו רק בקצרה. לא יהיה זה נכון לקבוע במסמרות את דרך הלימוד של הישיבה בפירודא, כשם שאין זה נכון לומר שכל הרמ"ם בישיבה דהיום לומדים באותה דרך.

בישיבת פיורדא למדו בצורות שונות,

היכן הייתה הישיבה הראשונה באירופה?

לשאלה זו אין תשובה ברורה. אך הישיבה הראשונה אודותיה אנו יודעים בוודאות - מי עמד בראשה ומי היו תלמידיה - היא ישיבתו של רבינו גרשום מאור הגולה במגנצה. הישיבות באירופה הוותיקה התקיימו בקהילות שו"מ, כאשר בעקבות מגנצה מתקיימת ישיבה בוורמזיה ובהמשך גם בשפירא. משיבתו של רבינו גרשום יצאה תורה לכל העולם, ועד היום אנו ניזונים מתורתו. רש"י, שהינו גדול הפרשנים, לימד רבות מתורת מגנצה.

בתקופה המדוברת מתגורר באירופה קומץ יהודי קטן, ומדובר בסביבות 20,000 יהודים בלבד! אין לנו כמובן נתונים מדויקים, כי בתקופה ההיא לא ערכו סטטיסטיקות. אך זו ההתרשמות של כל מי שלומד ובוחר את התקופה ההיא. כאשר נהרגו במסעי הצלב נהרגו אלפי יהודים, הייתה זו קטסטרופה ליהדות, בהתחשב במספר היהודים הנמוך. כמובן שגם הישיבות היו קטנות. בזמנם נחשבה ישיבה של חמישים תלמידים לישיבה ענקית! ישיבת מהר"ל (שחי בסוף תקופת הראשונים) למדו חמישים תלמידים, והיא נחשבה לישיבה הגדולה ביותר בזמנו.

רש"י חזר מגרמניה לצרפת והקים ישיבה בטרוייש, ומשם מלאה הארץ דעה. ראשית צמיחתו של עולם הישיבות האשכנזי, הוא מן הישיבות שהקימו 'הראשונים' באירופה. הישיבות התפשטו בעיקר בגרמניה ובצרפת, שם פעלו רבותינו בעלי התוספות, ובהמשך נפתחו ישיבות גם בצפון איטליה ומרכז אירופה. בהדרגה התפשטו הישיבות לפולין. אך בעקבות גזרות ת"ח ות"ט חזר כובד המשקל למערב אירופה. אנו יודעים על התורה שהרביצו בישיבותיהם השאגת אריה, הפני יהושע, ורבי יונתן אייבשיץ. כך נמשך הדבר עד לשקיעה שהגיעה בתקופת ההשכלה. בשלב זה עבר כובד משקל הישיבות למרכז אירופה, ולליטא.

כאמת בפרשבורג.



הרפורמים המשיכו לרדוף את הישיבה ולהשחיר את פניה. הברון אנשיל מאיר רוטשילד - אשר אביו היה מבוגרי הישיבה - השקיע מאמצים להציל את הישיבה. הוא הצליח למנוע את סגירתה למשך כמה שנים, אך גם הוא לא יכל בסופו של דבר לכוחות הרוע שביקשו לחסל את הישיבה.

ישנם כמה קווים מקבילים בין סגירת ישיבת פיורדא לסגירת ישיבת וולוז'ין. גם כאן, כמו בוולוז'ין, דרשו הרשויות שילמדו לימודי חול אך הישיבה התנגדה לכך בתוקף. גם כאן, כמו בוולוז'ין, הסכימו ללמד את שפת המדינה מחרץ למסגרת הישיבה אך זה לא עזר. לישיבה הוצא צו סגירה, והיא נסגרה בכוח הזרוע.

לאחר סגירת הישיבה המשיך הגר"ב המבורגר ללמד תלמידים באופן בלתי חוקי. המשטרה הגיעה למקום ותפסה אותו עם עשרה תלמידים אותם היא הניסה באלימות. אלימות הופעלה גם לכיוון ראש הישיבה, כאשר אבנים הושלכו לביתו, ניפצו את זוגיות החלונות וסיכנו את חייו.

בשנת תק"ץ בא הקץ לישיבה, אשר נסגרה באופן פורמאלי. אך שום דבר לא מנע מראש הישיבה בתנאי מחתרת להמשיך וללמד תלמידים בפיורדא עד להסתלקותו כעבור עשרים שנה בשנת תר"י. בתקופת דמדומים זו עוד למדו אצלו מצויני תורה, ביניהם הגאון רבי יעקב עטלינגר בעל 'הערוך לנר'.

בצערם, אבל כל טענותיהם וסברותיהם לא מצאם חזקות כל כך שיניעו אותו להשליך רבנות דק"ק פיורדא אחרי גיוו, ולא נתקרה דעתו" (חוט המשולש עמ' פג). באוזני בני פרשבורג נימק את החלטתו לחזור לגרמניה, בצורך להילחם ברפורמים שהתרכו אז בגרמניה. בני פרשבורג הפעילו על מרן החת"ס לחץ חזק שישאר אצלם, כדי שלא יתהפכו היוצרות והונגריה תתמלא ברפורמים בהיעדרותו, בעת שרבינו ישקוד על תקנתה הרוחנית של ארץ מולדתו ושם ישיב לב בנים לאביהם שבשמים. על כך סיפר תלמידו רבי משה שיק בעל שו"ת 'מהר"ם שיק':

"קהל פרשבורג התאמצו לבקשו כי לא יעזוב אותם, וישמעו אליו את כל אשר יבקש מהם. ושאלו ממנו טעמו ונימוקו שרוצה ליסע מהם, והוא השיב שעיקר טעמו שצר לו על המדינה ההיא שנתקלקלה, והוא מצפה ומקוה שאם יהיה שמה ישיב לב הבנים לאביהם שבשמים.

"ואמר לו על זה הראש הקהל, מו"ה הירש יפה זצ"ל: "הדבר ידוע שאם יסע רבינו מפרשבורג, יתקלקלו הרבה דברים ויתרכו עושי רשעה, ולזאת הוא שואל, מה יותר טוב? אם יש לפני אדם דרך לעשות מגוים יהודים, אבל על ידי זה יהיו נעשים מיהודים גוים וכוליה!" והשיב מרן הגאון בעל חת"ס זצוק"ל: "חס ושלוש, אפילו לענין י"הרג ואל יעבור" אמרנין: (פסחים דף כ"ה ע"ב) 'מה חזית דדמא רידך סומק טפי', וכוליה, וכל שכן לענין דיני נפשות". ונשאר

אחריו כיהן הגאון רבי שבתי שעפטיל הלוי הורביץ, בן השל"ה ובעל 'ווי העמודים'. אחריו בנו הגאון רבי ישעיה הלוי הורביץ. אחריו הגאון רבי אהרן שמואל קאדינובר - המהרש"ק. אחריו הגאון רבי שמואל מפיוורדא, בעל הבית שמואל על אבן-העזר. במשך השנים כיהנו עוד ראשי ישיבה רבים, וכבר ציינו את הגאון רבי יוסף שטיינהארט זצ"ל, בעל 'הזכרון יוסף'. אחריו הגאון רבי צבי הירש יאנוב - רבו של מרן הגר"ח מולוז'ין. אחריו הגאון רבי משלם זלמן הכהן בעל 'היבגדי כהונה'.

איך היו סדרי "בין הזמנים" בישיבה? בסוף הקיץ לא היה בין הזמנים. אם התקיים בין הזמנים זה היה רק בחודשי תשרי וניסן. וגם על כך כתב השל"ה (מס' שבועות): "ולא יזכר ולא יפקד שם בין הזמנים ויעקר מן העולם"... רוב התלמידים לא היו נוסעים בתשרי וניסן הביתה, אלא באו ללמוד בישיבה לכל השנה, או למספר שנים. האם בחור שהגיע ללמוד בפיורדא מפולין יכל ללכת הביתה לפסח? כלי התחבורה בתקופתם היו מאוד מוגבלים. במקרה הטוב השיג בחור ישיבה עגלה, ובמקרה הרע הוא הלך ברגל!

כמה מילא תלמיד את יומו בבין הזמנים?

מסתבר שהוא ישב ולמד כי מי שלא רצה ללמוד, בכלל לא הגיע לישיבה. רוב התלמידים שהגיעו לישיבות היו כאלו שחשקו להמית את עצמם באוהלה של תורה. מתי וכיצד נסגרה הישיבה?

חותם התקופה היה ראש הישיבה הגאון רבי בנימין וואלף המבורגר זצ"ל, בעל 'שער הזקנים'. הוא היה גיבור שבגיבורים בעולמה ובמלחמתה של תורה. בתקופתו לחמו הרפורמים ורשויות השלטון - שהופעלו על ידיהם - לסגירת הישיבה.

כדי למנוע זאת הצליח הגר"ב ווי המבורגר להשיג את הסכמת מרן החת"ס זצוק"ל להגיע לכהן בראשות הישיבה! מרן החת"ס זצוק"ל כבר ארז את חפציו, על מנת להעביר את ישיבתו מפרשבורג לפיורדא.

אך משנודע הדבר בפרשבורג, "ותהום כל העיר, ולבות בני אדם נתמלאו דאגה ועצבון רוח, בזכרם האפשרות שצדיק יצא מן העיר, רבם אשר אהבו אותו כאשר יאהב איש את אביו ונפשם קשורה בנפשו". משלחת של ראשי קהילת פרשבורג הגיעה לביתו "לבקש ולהתחנן בעד נפשם ונפש זרעם, אשר כאב את בניו הדריכם, שלא יניח אותם ולא ילך מאתם". לדברי נכדו, רבי שלמה סופר בעל 'חוט המשולש', האזין מרן החת"ס לכל טענותיהם "וגם השתתף